

RETTELSESBLAD. NY SIDE 23

dør åbnet, fra 1631. Samtidig var han som en anden streng optaget af en reform af hele undervisningens form, indhold og organisation. Dette er beskrevet i hans store undervisningslære, *Didactica Magna* (1657). En tredje streng af hans forfattervirksomhed var de pansofiske skrifter, hvormed han forsøgte at sammenfatte alt, hvad der for alle mennesker er værd at vide, i et enkelt og overskueligt system af begrænset omfang (*pansofi* betyder alvisdom). Der var ikke alene tale om en encyklopædisk samling, som skulle rumme al viden i form af kendsgerninger. Den rummede også både en etisk og religiøs opfattelse af verden, så den kunne være rettesnor og vejleder for menneskene i forhold til såvel deres viden som deres tro og livsførelse. Når Comenius ikke, trods troen på alvisdommen, placeres i didaktikkens første fase, så skyldes det hans forestilling om at alvisdommen må formes og bestemmes med udgangspunkt i undervisningen. Ifølge analysen hos Hansen (2006) har Comenius som udgangspunkt et inkluderende skolesyn og mener, at skolen skal lære *alle alt*. Ambitionen om at lære alle alt er blevet udlagt som didaktisk skråsikkerhed (Laursen 1997:60), men kan, som Hansen fremhæver, også ses knyttet til en fordring om at udvikle elevens kompetence til at handle i en fremtidig ukendt verden. Målet er således en læringskompetence, der ifølge Comenius forudsætter, at man først har lært 'det nødvendige'. Først herefter kan man vide, hvad der er nødvendigt at vide: "Wir wissen nicht / was nothwendig zu wissen ist / weil wir nichts nothwendiges gelernet" (Comenius 1958: 11). Der er således ikke tale om, at eleven på summarisk og encyklopædisk vis skal vide alt (det er hverken nyttigt eller muligt), men eleven må lære om grundlaget for, årsagen til og formålet med de vigtigste kendsgerninger og begivenheder: "über Grundlagen, Ursachen und Zwecke der wichtigsten Tatsachen und Ereignisse müssen alle belehrt werden" (Comenius 1960:59, jf. Hansen, 2006). Netop herved træder de ikke ind i verden som tilskuere, men som fremtidige aktører: "die nicht nur als Zuschauer, sondern auch als künftige Handelnde in die Welt Eintreten" (ibid.). For vores placering af Comenius i didaktikkens anden fase er det afgørende her at det er *undervisningen* der udpeger grundlaget for at agere i det fremtidigt ukendte.

I Comenius' beskrivelse af den måde, som eleven må lære på, ser vi antydninger af det, der sidenhen er blevet beskrevet som det eksemplariske princip og kategorial dannelse (se s. 29). Dette ses konkretiseret